

AZ ELSŐ BÍRÓSÁGI ÜGYVITELI SZABÁLYZAT

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

MPZOLTAN@GMAIL.COM

2023. április 24.

Az 1867. évi kiegyezéssel megnyílt az út a Magyar Királyság számára, hogy államszervezetét – benne az igazságszolgáltatási rendszerét – modern alapokra helyezhesse. Bár még meg sem született a jól ismert 1869. évi „alaptörvény”, amely a bírói hatalmat rendezte, s realizálta egyúttal az államhatalmi ágak elválasztását – miután az 1. §-ában a közigazgatást és az igazságszolgáltatást elkülönítette egymástól –, e IV. törvénycikket megelőzően is jelentős

lépéseket tett a jogalkotó a polgári jogszolgáltatás megújítása felé.

Az egyik ilyen volt az 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában, amely nemcsak a polgári per lefolyását rendezte, hanem végrehajtási és peren kívüli eljárási szabályokat is tartalmazott,¹ valamint változásokat hozott a szervezetet érintően is: a törvény elsőfokú bíróságok között nevesítette a szabad királyi és rendezett tanácsú városokban a városi bírót, illetve a városi törvényszéket, valamint a megyékben a szolgabíró esküdtársaival, illetve a megyei törvényszéket, s részletezte a kiváltságos területek stb. fórumait (1. §). Ezek mellett e jogszabály meghatározta a legfelsőbb szintű bíraskodás szerveként a „magyar királyi curia” fórumát (4.§). Mindez jól jelzi a korszak elejének átmenetiségét, hiszen ekkor, 1868-ban fenntartotta még a jogalkotó a korábbi rendi bírósági szervezet sokszínűségét.

Új bírói fórumok jöttek ezzel mégis létre, s új alapokra kellett helyezni az igazságszolgáltatási tevékenységet. Éppen ezért az 1868. évi perrendtartási törvény 6. §-ban – rögtön a szervezeti kérdések után – felhatalmazásról rendelkezett: „[A]z ügyviteli szabályok közelebbi meghatározása a törvényhozás további intézkedéséig az igazságügyi ministériumnak tartatik fenn és annak a felelősségi bíróságok szervezésére, illetőleg

egymástól független osztályokra való felosztására nézve teljes intézkedési szabadság engedtetik.”

Ennek nyomán született meg a dualizmus korszakának első bírósági ügyviteli szabályzata, amelyet Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter adott ki 1869. április 29-én.² Ez a szabályzat „nem valamely fennállóknak volt módosítása, mert a váltótörvényszékek számára 1840. évben kiadott kir. utasításon kívül részletes és kimerítő ügyrendtartásunk nem létezett; hanem egész alapjában és rendszerére nézve ujonnan készült” – írta róla Ökröss Bálint 1874-ben.³

Miért szükséges a bírósági ügyvitel szabályozása? A kérdést megválaszolhatjuk napjaink viszonyait magyarázva is, hiszen a 19. század második felének szabályozása máig hatóan modernizálta igazságszolgáltatási szervezetrendszerünket. Jól jelzi például ezt, hogy a Kúria visszaállítása nyomán íródott igazságügyi oktatási anyag meghatározása értelmezhető a korábbi szervezet tekintetében is. E tananyag definíciója szerint az ügyvitel „a bírósági eljárásra vonatkozó törvények, más jogszabályok és OIT szabályzatok által meghatározott, az ügyintézés egymás utáni résztevékenységeinek (mozzanatainak) sorozata, illetve összessége, amely az ügyintézés formai és technikai feltételeit, az ítékezés teljesítését célozza.”⁴

516

XXIX. minta a 226. §-hoz.

Felelősségi határozat.

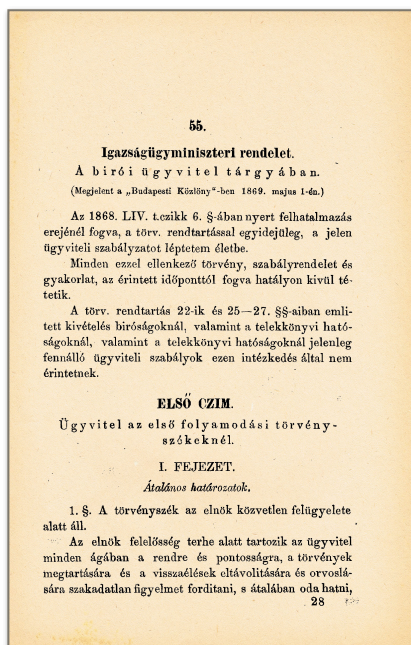
Ő felsége a király nevében.

A pesti (maros-vásárhelyi) kir. ítélő tábla (magyar kir. curia, mint legfőbb ítélőszék vagy semmitőszék) A. A. ügyvéd által képviselt N. N. felperesnek, B. B. ügyvéd által képviselt T. T. alperes ellen, iránt az X. törvényszék előtt folyamatba tett s rendes eljárás szerint befejezett perét,

melyben az említett első folyamodási törvényszék, évi hó-ik napján kelt ítéletével, alperest a kereseti frt kr. tőke, ennek évi hó-ik napjától számított 6% kamatai s frt kr. perköltség megfizetésében elmarasztalta;

alperesnek évi szám alatt beadott felelősségi feladványát, az évi hó-ik napján tartott nyilvános ülésen vizsgálat alá vevén, következő ítéletet (végzést) hozott: stb.

Kelet és aláírások.

Az ügyvitel azonban nemcsak arra szolgál, hogy a bíróságok működését le-, illetve előírja, hanem azt is biztosítja, hogy az igazságszolgáltatás egységesen működjön. Ez az egységesítés garantált mind a szervezet, mind a működés valamennyi, az államban funkcionáló bíróság vonatkozásában érvényesülő meghatározottsága által, s azáltal is, hogy a fórumok azonos anyagi és alakai jogi normák mentén végzik igazságszolgáltató tevékenységüket.⁵ Ez feltételezi a kodifikált jog létét, s jól tudjuk, hogy a dualizmus éveiben a magyar jogalkotó jelentős lépést tett ezen az úton.

Az 1869. évi ügyviteli szabályzat szerkezetét tekintve három címre oszlott: az első cím az elsőfolyamodású, a második a fellebbviteli törvényszékeknél, a harmadik pedig az egyes bíráltnál érvényesülő ügyvitelt rendezte. A legre-

letesebb szabályok – értelemszerűen – az elsőfokon eljáró bíróságokra vonatkoztak, amiket egységesen törvényszéknek nevezett a rendelet. E címben a szabályzat szervezeti (pl. iktatóhivatal, pertár, kiadóhivatal, irattár stb.) és működési (határozatok előkészítése, tanácsülés, pénzkészítés stb.) kérdéseket egyaránt taglalt.

A fellebbviteli bíróságok körébe a két (pesti és marosvásárhelyi) királyi

ítélőtábla és a „magyar királyi curia” tartozott, illetve annak semmitőszéki és ítélőszéki osztálya, ezek „külön elnöki felügyelet és irányítás mellett látták el ítélkező tevékenységüket, külön hivatali pecséttel rendelkeztek, és az ügyvitel minden ágában egymástól elkülönülten működtek”.⁶ E fórumokkal mindössze két fejezet foglalkozott, amelynek oka az a bevett technikai megoldás volt, amely szerint csak az elsőfokú fórumokra vonatkozó rendelkezésekhez képest eltérően megállapított szabályokat sorolták fel, s az egyezőket utalószabályként jelölték. Ugyanezen megoldás mentén a harmadik egységbe az egyesbírókra vonatkozó különös szabályok kerültek.

Mindösszesen harminc ún. mintát is csatolt a szakminiszter az ügyviteli szabályokhoz. E formalizált mellékletek utat mutattak a bírák, illetve a bíróságok

számára: hogyan kell vezetni az ügykimutatásokat (minden típusú fórumnál külön formában), az iktató-, az előadói, a mutató- vagy a perkönyvet (stb.), milyen egy perfelvételi jegyzőkönyv, a pertári napló, egy kézbesítési ív, és így tovább. De a postázáshoz, irattározáshoz, a bírói letétbe, végrehajtáshoz, kiküldetéshez, ellenőrzéshez is csatoltak mintát, s még a fellebbezési határozat követendő formáját is rögzítették.

Az 1869. május 1-jén, az 1868. évi perrendtartással együtt lépett hatályba a bírói ügyvitel, amely az akkori szervezeti szabályokhoz igazodva rendezte a kérdést. Ez egy nagyon korai, s még jelentős változások előtt álló struktúra volt, hiszen nem sokkal később alkották meg a bírói hatalomról szóló 1869. évi IV. és az elsőfolyamodású bíróságokat – a királyi járásbíróságokat és törvényszékeket – létrehozó 1871. évi XXXI. és XXXII. törvénycikkeket. Így nem bizonyult hosszúéletűnek a szabályozás, mégis elsőségénél fogva fontos volt, s a későbbiek – rögtön az 1872. április 4-én kiadott szolgálatteljesztés,⁷ majd az 1874. évi bírói ügyvitel⁸ – is erre épültek.⁹

Hivatkozások:

- 1 Stipta István: A modern eljárásjog kialakulásának időszaka (1848-1945). In Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, 2007. Osiris Kiadó, 458. p.
- 2 Igazságügyminiszeri rendelet. A bírói ügyvitel

- tárgyában. 1869. április 29. Magyarországi Rendeletek Tára (MRT) 1869. 433-518. p.
- ³ Ökröss Bálint: A módosított bírói ügyviteli szabályok. *Magyar Igazságügy*, 1874. 2. k. 5. sz. 355. p.
- ⁴ Antal Gábor: *Az igazságszolgáltatás szervezete, a bírósági ügyvitel*. Pécs, 2012. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 71. p.
- ⁵ Vö. Horváth Zsolt: *Jogszolgáltatás Zala megyében a polgári korban (1872-1945). Hivataltörténet és levéltárismeret*. Zalaegerszeg, 1999. Zala Megyei Levéltár, 84-86. p.
- ⁶ Bódiné Beliznai Kinga: *Hivatal és függetlenség*. (Jogtörténeti Értekezések 48.) Budapest, 2020. Gondolat Kiadó, 15. p.
- ⁷ Az igazságügyminiszternek 1872. évi április 4-ikén 4010. sz. a. kelt rendeletével kibocsátott szolgálatteljesztés az elsőfolyamodású bíróságok számára. MRT 1872. 151-171. p.
- ⁸ A magy. kir. igazságügyminiszternek 1874. évi októberhó 15-én 3436/I. m. e. 1874. szám alatt kelt rendelete a bírói ügyvitel tárgyában. MRT 1874. 495-564. p.
- ⁹ Vö. Ökröss 1874. 356. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Minta a fellebbviteli határozathoz. MRT 1869. 516. p.
2. oldal: Az 1869-es bírói ügyvitel első oldala. MRT 1869. 433. p.